

קונטרס

אחוות תורה

הערות והארות בסוגיית משלוח מנות-סעודת פורים

מגילה ז' ע"ב, טוש"ע סימן תרצ"ה

אשר זיכנו השי"ת בצוותא חדתא,
בפלפול חברים ומתוך מלחמתה של תורה

בני החבורה
דישיבת 'אחוות תורה' סניף רמת אשכול
בנשיאות רבנו הגר"ד לייבל שליט"א

פורים תשע"ז
ירושלים

ברכה כיוחדת לנשות החברים, הרבניות החשובות תלי"א, הלא הן

גב' נעמי ארנבורג תחי'

גב' עליזה דהן תחי'

גב' אפרת הלפרין תחי'

גב' חנה זולברג תחי'

גב' אסתר סייכמאן תחי'

גב' רחל גישי זהב תחי'

גב' בלה נדלר תחי'

גב' תהילה פרשה תחי'

גב' רות קויפמן תחי'

גב' שושנה רוס תחי'

אשר בגסירות נפשן שולחות את בעליהן – לאחר יום ארוך וגייגע - לבית הצדרש.
צירבנות ומעודדות לחדש כוחות לעת ערב, לשקוע בלימוד עמוק ומתוק, לעבול
בבירור הסוגיות ולהאיר את העולם בחדושי תורה נפלאים.

שלנו – שלכן!

הקדמה

בר"ח חשוון שנה זו פתח הגר"ד לייבל שליט"א כולל-ערב חדש בשכונת רמת אשכול בירושלים, סניף לרשת כוללי-ערב 'אחוות תורה' לאוהבי תורה ועמליה הטרודים במשך היום בטרדות פרנסתם.

מאז ועד עתה, זכינו ב"ה לסיים ב' סוגיות בעיון מתוך חדוותא דשמעתתא: א' סוגיית חיוב קריאת שמו"ת (ברכות דף ט' ע"ב טוש"ע סי' רפ"ה), ב' סוגיית משלוח מנות וסעודת פורים (מגילה דף ז' ע"ב טוש"ע סימן תרצ"ה).

במהלך הלימוד התעוררו – בסייעתא דשמיא מיוחדת - הערות והארות רבות ונפלאות, קושיות ותירוצים, יסודות וחידושים. בשעת הלימוד השתדלנו לתעד ולרשום כל הערה והארה שנאמרה ע"י הלומדים שליט"א.

לקראת ימי הפורים אנו מדפיסים קונטרס קטן זה, אף שלא נכללו בו הרבה מן הדברים שנתחדשו והתלבנו בבית המדרש – מפני קוצר הזמן הדוחק. הרבה יותר ממה שנכתב כאן, עוד נמצא באמתחתנו ב"ה, ועוד חזון למועד בעז"ה בל"נ להדפיס החידושים בב' הסוגיות הנ"ל בהרחבה ובשלימות.

השתדלנו לכתוב כל הערה בשם אומרה, אך יש הערות שעלו ונתבררו יחדיו, בצוותא חדתא, ובכה"ג רשמנו ההערות בסתמא.

קונטרס זה מוגש לכבוד רבינו הגר"ד לייבל שליט"א, אשר ברוחו הגדולה מביא את אור מתיקות התורה לכל בניה ואוהביה. יזכה להרחיב גבולו בתלמידים מקשיבים, ולראות נחת והצלחה בכל מפעליו הקדושים.

ברכה מיוחדת למנהלינו היקר, מנהל 'אחוות תורה', הרה"ג משה בינדר שליט"א, אשר מדרכן וממריץ אותנו בלא ליאות להיות מוסיף והולך, להרחיב גבולות בית מדרשנו.

תפילתנו להשי"ת שכשם שזכינו לראות פרי-ביכורים צנוע זה, כן נזכה ללמוד ולסיים סוגיות רבות, לברר ולחדש חידושים לאמיתה של תורה, לכתוב ולהדפיס עוד ועוד חיבורים לכבוד התורה.

מאתנו,

בני החבורה

שמעון משי זהב

שלמה נדלר

יצחק פרשה

יעקב קויפמן

אברהם משה רוט

דוד ארנבורג

יוני דהן

שלמה הלפרין

מרדכי זולברג

יעקב טייכמן

א. תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו - שתי מנות לאיש אחד, ומתנות לאביונים - שתי מתנות לשני בני אדם. וכתב רש"י 'שתי מנות לאדם אחד' - דכתיב ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאדם אחד. ולא הבנו, מה הוסיף רש"י על מה שכתבה הגמרא להדיא. ובאמת המילה היחידה שהוסיף רש"י היא 'דכתיב', וצ"ע. ואולי דקדק רש"י דבלשון הגמרא לא מוכרח מהו מקור דברי רב יוסף, והיה אפשר לפרש לשון הגמרא שמצות 'משלוח מנות איש לרעהו' מתקיימת בשתי מנות לאיש אחד ומצות 'מתנות לאביונים' מתקיימת בשתי מתנות לשני בני אדם, אבל לא נתבאר מהיכן יליף לה, וע"ז הוסיף רש"י את לשון הגמרא בתוספת המילה 'דכתיב' ומשלוח מנות איש לרעהו, דזה נלמד מלשון המקרא מנות רבים לרעהו יחיד.

ב. **רבי יוני דהן** רצה לומר שכוונת רש"י 'דכתיב' לומר שאף שמצד הסברא אין מקום לחלק בין שתי מתנות לאיש אחד או לשני בני אדם, מכל מקום החיוב הוא לקיים המצוה כלשונה וכיון 'דכתיב' כך, נקבע החיוב באופן זה דוקא. והנה, בגמרא לקמן מבואר שמי שאין לו מנות למשלוח ריעים יחליף עם חבריו את סעודתו, וצריך להבין מה עניין יש בזה [לפי השיטות שמשלוח מנות מיועד להוסיף לסעודת הפורים, מה עניין יש שכל אחד יחליף עם חבריו אפרכי מטרטא למה לי], ועיין לקמן בעז"ה.

וברמב"ם כתב חייב אדם לשלוח שתי מנות של בשר או שני מיני תבשיל או שני מיני אוכלין לחבירו שנאמר 'ומשלוח מנות איש לרעהו' שתי מנות לאיש אחד, וכל המרבה לשלוח לריעים משובח, ואם אין לו מחליף עם חברו זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו **כדי לקיים ומשלוח מנות איש לרעהו**. עכ"ל. והתיבות האחרונות נראות יתירות, מה הוסיף בזה, ונראה שבא לומר דאף שבאמת צורת השמחה של 'משלוח מנות' היא במה שכל אחד מוסיף לסעודתו של חבריו מסעודתו שלו, ובזה השמחה גדלה והאחוה מרובה, אבל במה שעושים מעשה חילופין זה עם זה אין שום צורה של ניהוג משלוח מנות, אבל מכל מקום חייבים לעשות כן 'כדי לקיים ומשלוח מנות איש לרעהו', כלומר, שצריך לקיים מצוותו גם אם לא מתקיים בזה ניהוג השמחה שהוא טעם המצוה, וזה סייעתא לדברי רבי יוני דהן הנ"ל בדקדוק לשון רש"י 'דכתיב'.

ג. יש לדקדק למה גבי משלוח מנות כתבה הגמרא 'לאיש אחד' ולא 'לבן אדם אחד' ואילו גבי מתנות לאביונים נקטה 'לשני בני אדם' ולא 'לשני אנשים'. [ויש להעיר

שדקדוק זה כבר בלשוה"כ שגבי משלוח מנות כתיב 'איש' לרעהו ולא 'מנות לריע' כמו מתנות לאביונים. עיין שאילת יעב"ץ שהגמרא דקדקה 'איש'.

ואולי 'איש' לשון חשיבות, כי 'רעהו' צריך להיות אדם החשוב אצלו, ידידו ורעהו, כמוש"כ הב"ח (עיין לקמן בעז"ה), ואילו 'בן אדם' משמע אדם כל שהוא, אפילו אביון היושב בשולי דרכים.

ורבי יצחק פרשה אמר עפ"מ ש"כ הפוסקים שאין לשלוח משלוח מנות לאשה מפני חשש סבלונות, ולכן נקטה הגמרא 'לאיש' ולא 'לאשה', משא"כ מתנות לאביונים יכול איש לתת לאשה כמוש"כ הרמ"א ולכן נקטה 'לשני בני אדם' בין איש ובין אשה.

ורבי יעקב קויפמן אמר שאולי משלוח מנות אין נותנין לקטן, כי אין זה 'רעהו' ולכן בעינן דוקא 'אנשים' ולא קטן שלא נעשה איש, [וא"א שאשל אברהם מבוטשטא הסתפק בזה וכ"מ בשאילת יעב"ץ שקטן לא מהני, וכן משמע בשפת אמת לקמן אות – שמשלוח מנות לשווה אליו], משא"כ מתנות לאביונים מסתמא אין חילוק בזה בין אביון גדול לאביון קטן. אמנם העיר **רבי יעקב טייכמאן** שאם צריך שהאביון יקנה בקניין גמור את המתנה, כדי לקיים 'מתנות לאביונים', אפשר שקטן אינו זוכה מדאורייתא אלא מדרבנן, [היינו לפי שיטות הראשונים שגם בדעת אחרת מקנה אין הקטן קונה מדאורייתא], ואילו מצוות פורים אינן דרבנן אלא מדברי קבלה ואפשר דלא סגי לזה לקניין של קטן מדרבנן.

אמנם טען **רבי אברהם משה רוט** שזה מחודש לומר שדיני משלוח מנות ומתנות לאביונים תלויים בדיני הקניינים, אם כי כמדומה שהמדקדקים כן מקפידים על קניין כדינו, וא"כ אולי צריך להקפיד על גדול, ועדיין צריך ללמוד העניין.

שוב העיר רבי יעקב טייכמאן מדברי המהרש"א שמה שאמר קיימת בנו רבינו מתנות לאביונים – היינו לו ולבני ביתו, ומשמע שהיו קטנים ואפ"ה יכול לקיים בהם מתנות לאביונים. ויש לדחות.

שוב ראינו שגירסת רש"י 'שתי מנות לאדם אחד' [והשינוי בין 'אדם' ל'בני אדם' נובע מכך שאין לשון רבים ל'אדם' בלא להוסיף 'בני'].

ד. שני חילוקים יש בין משלוח מנות למתנות לאביונים, הא' שמשלוח מנות לאיש אחד ומתנות לאביונים לב' אנשים, והב' שבמשלוח מנות צריך ב' מנות לכל אחד, ובמתנות לאביונים סגי במתנה אחת לכל אחד.

והנה, הטעם לחילוק השני כתב הר"ן שהאביון מחשיב אפילו מנה אחת כדבר גדול ואילו לגבי רעהו העשיר מנה אחת אינה מתנה חשובה. אך טעם זה אינו מבאר את

החילוק הראשון למה צריך ליתן לב' אביונים, ודוחק לומר שיש כאן ב' חילוקים שאין כל קשר ביניהם.

וכנראה הביאור הוא להיפך, שצריך לחלק ב' מתנות לאביונים וב' מנות לעניים, וזהו שיעור החיוב, ולכן מכיון שהאביון מחשיב מתנה אחת כדבר גדול שוב יכול לקיים באותו שיעור נתינה לב' אביונים, משא"כ במשלוח מנות לא סגי בפחות מב' מתנות לאדם אחד ולכן אינו חייב אלא לרעהו אחד.

ה. יש לעיין למה אין איסור ליתן ג' מנות לרעהו, משום בל תוסיף, כמו שאסור להוסיף על ארבעת המינים וכדומה. **ורבי דוד ארנבורג** טען שלא שייך כאן בל תוסיף כיון שלא נכתב בשום מקום המניין 'שתי מנות' אלא כתוב 'מנות' ומיעוט רבים שנים, אבל גם שלוש ויותר מזה בכלל 'מנות' ואין כאן הוספה.

אבל **רבי אברהם משה רוט** אמר שגם לגבי ערבות סוברים רוב הראשונים שאסור להוסיף על ב' ערבות אע"פ שמניין שתי ערבות נלמד מלשון "כ' ערבי נחל" מיעוט רבים שנים. ולמרות זאת להלכה אסור להוסיף על ב' ערבות. וא"כ למה גבי משלוח מנות אין איסור להוסיף על ב' מינים.

ואמנם זה ודאי שאין איסור לשלוח מנות לכמה רעים זה אחר זה, כמו שייסדו התוספות בראש השנה שמי שמקיים מצוה כמה פעמים אינו עובר בבל תוסיף, כמו הנוטל ד' מינים זה אחר זה, אבל מי ששולח לחבירו ג' מינים דומה לכאן' לנוטל ג' ערבות באגודת הלולב, ולמה אינו אסור משום בל תוסיף.

ורבי יעקב טייכמאן אמר שזה תלוי בנידון אם יש איסור בל תוסיף במצוות דרבנן. אמנם, העיר **רבי אברהם משה רוט** שכאן הוא דברי קבלה ולא דרבנן גרידא ואפשר שהוא חמור טפי.

וכן יש לשאול להיפך, מי ששלח מנה אחת לרעהו האם עובר על בל תגרע, כמו הנוטל ג' מינים בחג הסוכות.

ו. למה אין מברכים על מצוות משלוח מנות, וכן על מצות סעודת פורים. על מצות צדקה ידועים דברי הראב"ד שאי אפשר לברך מפני שאם העני לא יקבל ממנו נמצא ברכתו לבטלה, אבל במשלוח מנות כתב הרמ"א שאם הוא מוחל יצא ידי חובת משלוח מנות [ואולי יש לחלק בין האומר הריני כאילו התקבלתי לבין המסרב לקבל, עיין לקמן בעז"ה]. ועכ"פ גבי סעודת פורים אכתי אין כאן תירוץ.

ואמר **רבי יעקב טייכמאן** שמי ששולח מנות לחבירו ומתעטף בבגד עליון, אומר 'לשם יחוד' ומברך ברכת המצוות על זה, אין כאן שום ריבוי אחווה וריעות שצריך להיות

מתוך אחווה אמיתית ולא כעשיית מעשה מצוה. וכן בסעודת פורים המברך על זה מבטל המציאות של 'יום משתה ושמחה' אלא נעשה כפעולת אכילה גרידא, כמו 'אכילת כזית מצה', ואין זה כך כי המצוה היא להיות במצב של שמחה, ולא עשיית מעשה מצוה.

הוסיף **רבי אברהם משה רוט** שהנה יש מצוות שאם קיים אותם כבר יצא ידי חובתו ושוב אין טעם לחזור ולקיים אותם, כמו מי ששמע מגילה אין טעם לחזור ולשמוע שוב ושוב, כי כבר יצא חובתו, משא"כ במצוות סעודת פורים גם מי שאכל שחרית יש לו מצוה וטעם לאכול שוב, וכן אם נתן משלוח מנות יש קיום מצוה לשלוח לעוד ריעים, כי אין כאן 'מעשה מצוה' המוטל על האדם שאם יצא ידי חובתו נשלם עניינו, אלא החיוב הוא להיכנס למצב של שמחה ושילוח מנות ומתנות לאביונים, ולכן לא שייך לומר בזה שכבר יצא ידי חובתו בפעם אחת.

ואולי בזה יתבאר מה שתמנהנו לעיל אות – למה אין איסור 'בל תוסיף' או 'בל תגרע' במשלוח מנות, כיון שאין כאן מעשה מצוה מסוים אלא מצוה כללית על מצב של שמחה ושילוח מנות וכו', ולכל הפחות חייב בשני מנות, אבל אם מוסיף תבוא עליו ברכה, כי הוא מהדר במצוה, וכן אם גרע ונתן מתנה אחת לא שייך לחייבו מלקות משום בל תגרע, כיון שאין כאן מעשה מצוה חסר אלא שעדיין לא השלים חובתו.

ז. עוד נפקא מינה – במשנ"ב צידד שאסור לקיים מצוה כגון לתקוע בשופר בבית הכסא [והעיר **רבי דוד ארנבורג** למה לא נקט חידוש יותר אפילו 'לשמוע' תקיעת שופר, הרי המצוה היא בשמיעה ולא בתקיעה], כי מצוות צריכות כוונה וזה כמו להרהר בדברי תורה, ועוד שקיום המצוות הוא עבודה ואסור לעבוד את ה' דרך בזיון. ולפי"ז כתבו שמי שמתגורר בדירת מרתף שהחלון היחיד הפונה לרה"ר הוא בבית הכסא אינו יכול להדליק שם נרות חנוכה [אף אם יברך בחוץ].

ולפי"ז טען **רבי דוד ארנבורג** שאם אדם פוגש את חברו ביום הפורים ליד פחי אשפה, ורוצה להביא משלוח מנות, צריכים הם להתרחק מן הטינוף כמו לעניין אמירת דברי תורה, כדי לקיים מצות משלוח מנות בצורה נקיה.

אמנם **רבי אברהם משה רוט** הסתפק בזה, דהנה אם אדם צריך להשיב אבדה לבעליה נראה שאין פקפוק לעשות זאת במבואות המטונפים, כיון שאין כאן מעשה מצוה שמברכים עליו, אלא הנהגה מחוייבת שהאדם יטרח להציל את חברו מהפסד, ואין בזה חסרון דשנים שעשאוה למשל אם יאחזו שנים יחדיו את האבדה, כי אין זה מעשה מצוה אלא חיוב ניהוג כללי כמו שביארנו. הגע עצמך, וכי אם אב יבקש מבנו להחליף עבורו נורה בחדר השירותים – וכי יהיה בזה חסרון של מעשה מצוה בבית הכסא, אתמהא,

אלא בודאי כל כוונת הביאור "ל במעשי מצוה כמו נטילת לולב ותקיעת שופר ואכילת מצה וכל כהאי גוונא, אבל לא במצוות הנהגה שאין מברכים עליהם. ולפי"ז יש לדון שאין חסרון ליתן משלוח מנות לחבירו במבואות המטונפים, כיון שאין כאן מעשה מצוה אלא קיום ההנהגה של השמחה ושילוח המנות. וכשם שאין בזה ברכה, ובל תוסיף וכדו'.

ח. **רבי דוד ארנבורג** טען שגם אם נסכים עם כל הנ"ל מכל מקום אין הידור מצוה ליתן משלוח מנות יותר מלאיש אחד, כי סו"ס כתוב 'משלוח מנות איש לרעהו' וקיים את זה בשלמות, יותר מזה לא שמענו. **ורבי יעקב קויפמן** טען שכיון שהמצוה בשביל להרבות בשמחה ובאחוה בודאי יש מצוה להוסיף בזה. הרי זה כמו מצוות עונג שבת, שבודאי כל שמוסיף בה מקיים יותר את המצוה.

ט. שוב ראינו לשון הרמב"ם 'וכל המרבה לשלוח לריעים משובח'. אמנם יש לחקור, האם הוא הדין יש מצוה להרבות במספר המנות לכל ריע, או שבזה אין שום קיום אם מוסיף על שתי מנות.

י. מנות – פרש"י מיני מעדנים, מבואר דבעינן דווקא 'מעדנים' לתענוג ולא מה שהוא לשובע כמו לחם וכדומה. וצ"ע בפוסקים. ואולי מקורו מלשון כ' 'משתה' ופרש"י כל סעודת עונג ושמחה ע"ש היין, עיין באסתר ובריש שה"ש, וממילא לזה לא מהני פת אלא מעדנים.

ומש"כ רש"י 'מיני' משמע שפירש כך לשון 'מנות' מלשון 'מינים' – מינים שונים של מעדנים. ואולי זהו המקור למה דלא סגי בשני מנות מאותו מין [כמבואר גבי ג' קנקני יין לגירסת ר"ח שלא נחשבו כב' מינים], משום שלשון מנות הוא מינים. והנה בגמרא בסמוך מבואר שהגישו בפורים לפני אביי שישים מיני מאכלים עיי"ש, ואולי מקור מנהגם מלשון 'מנות' – מינים' שצורת השמחה בפורים בחלוקת מינים רבים. וכעיי"ז ראינו בשפת אמת שהטעם ששלח מרי בר מר לרבה חריף [כלומר, והרי היה לו מתוקים, כמו שאכל אביי ואמר רווחא לבסימא שכיח], משום שראה שרבה מביא לו מתוק, 'וכך היא המצוה כשרואה שיש לחבירו מין זה ששלח ישלח לו מין אחר שאין לו', הרי שהמצוה היא לגוון המינים שיהיה לכל אחד מינים רבים נוספים על מה שיש לו, כי כל אחד מביא משלו ומוסיף מינים על מה שיש לחבירו.

וא"א דכך הוא לשון עברי 'מין מעדן', והיינו דאין כוונת רש"י דלשון מנות היינו מעדנים אלא מנה היא חלק מאכל, כתרגום שמואל א,ה רק שכתב האמת שצריך שיהיו המנות עשויות ממנות מעדנים.

אמנם לשון הרמב"ם 'חייב אדם לשלוח ב' מנות של בשר, או שני מיני תבשיל, או שני מיני אוכלים [יש להעיר שגבי בשר לא כתב הרמב"ם מיני, וצ"ע הטעם, ואולי באמת 'מנות' היינו מיני, וכמוש"נ ברש"י] לחבירו.

יא. יש להסתפק נותן משלוח מנות לעוג מלך הבשן, האם צריך ליתן לו כפי שיעור אכילה ידיה או מה דנחשב שיעור ב' מנות בעלמא. ואולי תלוי בנידון הנ"ל האם יש כאן מעשה מצוה מוגדר – וממילא נקבע שיעורו לפי סתם אינשי, או שהמצוה היא להתנהג בשמחה ולחלק מנות וכו', וא"כ יש ליתן לכל אחד כפי הראוי לו.

יב. "רבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תלתא וגרבא דחמרא, שלח ליה: קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים". לפי הגירסא שלפנינו קאמר ליה שבאותם מתנות זכה לקיים גם משלוח מנות, וגם מתנות לאביונים בהיותו ג"כ אביון. והוא חידוש שאפשר לצאת באותה מתנה גם משום משלוח מנות וגם משום מתנות לאביונים. ואולי כוונתו דאפשר לחלק את האטמא או את הגרבא, חצי משום מתנה לאביון וחצי משום משלוח מנות, וממילא קיים ב' המצוות באדם אחד אבל לא באותה המנה.

ורבי יוני דהן אמר דלכן פירשה הגמרא שהביא בשר משובח 'אטמא דעיגלא תלתא', דבזה מגלה דעתו דמלבד מה שנותן לו כדי אכילתו בתורת מתנות לאביונים עוד הוסיף להביא המנה המשובחת ביותר שיהיה ראוי גם בתורת משלוח מנות. ושוב ראינו במהרש"א שצידד להיפך דבשביל משלוח מנות סגי במנה כלשהי ולכן בעינן ב' מנות לאיש אחד משא"כ מתנה בעי שיעור נתינה ולכן סגי במתנה אחת, וכאן שנתן כל מנה בשיעור גדול קיים ג"כ בזה מתנות לאביונים.

[ולא ברור כ"כ לפי"ז למה אם נותן מנה גדולה אחת לרעהו לא יצא בזה ידי חובת משלוח מנות. ואולי כוונת המהרש"א להיפך שלמשלוח מנות בעינן מינים שונים, וממילא יכול ליתן מנות קטנות המצטרפות יחדיו לשיעור ראוי, משא"כ במתנות לאביונים שנותן מתנה אחת צריך שיהיה בשיעור נתינה. וצ"ע].

אמנם הגר"א והב"ח דחו גירסא זו, וכתבו בהגהות הגר"א [לכאן] אין זה לשון הגר"א אלא תלמידיו, והגר"א רק העביר קו על ת"א] דכ"מ ברש"י, ומשמע דלא ס"ל דאפשר באותה מתנה לצאת ידי חובת ב' המצוות.

וצריך להבין מה החסרון בזה, הרי אפשר לחלק המנה לב' חלקים כנ"ל. ואמר רבי יוני דהן שצריך לייחד שיהיה מסויים מה עבור משלוח מנות ומה עבור מתנות לאביונים, כי בלא זה איך יקבע עד היכן המנה ומהיכן המתנה.

ובאופן אפשר לפרש משום שאי אפשר להגדיר את אותו מעשה מצוה גם כמשלוח מנות וגם כמתנות לאביונים, אלו הם שני מעשים שונים ונבדלים זה מזה, זוהי פעולה של קירוב דעת ואחוה, וזוהי פעולה של רחמים וחמלה. [וזה תלוי קצת בחקירה הנ"ל האם יש כאן מעשה מצוה].

לפי"ז - אמר רבי יוני דהן - דמי שטומן בתוך סלסילת משלוח המנות גם שטרות כסף בתורת מתנות לאביונים, אינו יוצא בזה, כי מעשה שילוח מנות אינו יכול להיחשב גם מעשה נתינת מתנות לאביון.

עוד יש לדון מצד אין עושין מצוות חבילות חבילות, שבפעולה אחת ובמנה אחת מקיים ב' מצוות.

יג. רבי יעקב טייכמאן הסתפק האם צריך המקבל לקבל המשלוח מנות בתורת משלוח מנות, וכן האביון לקבל את המתנה בתורת מתנות לאביונים. דאפשר שרק כאשר יודע רעהו שמקבל כאן 'משלוח מנות' להרבות אחווה ורעות מתקיים בזה המצוה, אבל אם סובר שנותן לו בסתמא מאיזה טעם ורק הנותן מכוון לקיים מצות משלוח מנות אולי אין בזה כלל צורה של משלוח מנות.

וכן במתנות לאביונים – מה דין התוחב לכיסו של האביון שטר כסף בלא שמרגיש העני כלל שמישהו נתן לו כסף, או שסובר העני שמקבל כאן צדקה בעלמא ולא 'מתנות לאביונים' לכבוד שמחת הפורים, אולי חסר כאן בצורת המצוה.

עוד הסתפק רבי יעקב טייכמאן מה דין הנותן משלוח מנות לאדם שאיננו מכירו כלל, כגון שהוא אינו בעיר מגוריו, יורד לרחוב ניגש לאיזה יהודי ומביא לו משלוח מנות, האם אפשר להחשיבו 'רעהו'.

עוד יש להסתפק האם אפשר לשלוח מנות 'בעילום שם', בלא שיידע המקבל ממי קיבל את המנות.

ובכלל צריך לדעת האם המצוה היא 'מעשה מצוה' של הקנאה לעני, ולפי"ז צריך להיות גדול ולעשות קניין המועיל וכו', או שכל שנותן לעני צרכיו לכבוד שמחת פורים מקיים בזה המצוה. ונפק"מ בכרטיסי אשראי וכדומה, האם צריך לדקדק להקנות עבור התורמים, וכן התורם עבור בני ביתו האם צריך להקנות עבורם ממש, וכל כה"ג, או שסגי בזה שנותן עבורם לעניים לשמחת הפורים. ועוד יש לעיין בכל זה.

*יד. אמנם בנידון הפוך שהנותן כלל לא התכוון למשלוח מנות או למתנות לאביונים, היה נראה לומר דאפילו אי מצוות אינן צריכות כוונה מ"מ בכה"ג לא יצא יד"ח, כיון דכל צורת המצוה שיתן המנות מחמת שמחת פורים ולא שיתן מטעם אחר ויצא בזה ממילא. או שנותן צדקה כדרכו וכלל לא זכר מצוות מתנות לאביונים לכא' לא קיים בזה כלל המצוה ליתן לאביונים מתוך השמחה ולכבוד הנס וכו'.

אמנם בגמרא דידן מבואר שרב יהודה נשיאה סבר שמקיים רק משלוח מנות והוא שלח לו שיצא בזה גם ידי חובת מתנות לאביונים, ומוכח דאף שלא נתכוון לזה יכול לצאת משום מתנות לאביונים.

ולגירסת הגר"א והב"ח שלא ידע דחשיב ב' מינים לצאת בזה משלוח מנות, עיין בסמוך, צריך לדעת למה א"כ שלח לו כלל. ואם שלח לו מטעם אחר, כגון בתורת צדקה וכדומה, חידוש הוא שיוצא בזה ידי חובת משלוח מנות

[אמנם מעשה ברבינו קהילות יעקב שהיה בסעודת ברית ואמר לומר לבעלת הבית נפטרת ממשלוח מנות...]

ואמנם אי נימא דיש מצוה להרבות לריעים אפילו פחות משני מנות, יש לומר דהוא לא נתכוון לצאת רק בזה, אלא לקיים בזה תוספת על עיקר המצוה, ורב אושעיא שלח לו שקיים בזה גם עיקר המצוה משום דחשיב ב' מינים.

טו. גירסת הגר"א והב"ח 'קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו', ולפי"ז החידוש הוא כמ"ש רש"י דהוי ב' מינים, ולכא' החידוש בזה דאף משקה נחשב א' מן המינים. וצ"ע מה החידוש בזה, הרי המצוה אינה סעודה אלא 'משתה' וכיון שמשלוח המנות הוא לצורכי הסעודה כמוש"כ הפוסקים פשיטא שהיין בכלל המצוה, שהרי הוא עיקר ה'משתה'.

אמנם עיין רש"י ריש שיר השירים על הפסוק כי טובים דודיך מין, שפירש 'כי טובים – לי – דודיך מכל משתה יין ומכל עונג ושמחה, ולשון עברי הוא להיות כל סעודת עונג

ושמחה נקראת על שם היין, כענין שנאמר 'אל בית משתה היין' 'בשיר לא ישתו יין' 'והיה כנור ונבל וחליל ותוף ויין משתיהם'. עכ"ל.

והנה מה שהוכיח רש"י מפסוקי ישעי' מובן היטב ששם ניכר שהיין משמש כחלק מן השירים והעינוג. אבל תמוה מה הוכיח מלשון "במגילת אסתר" 'בית משתה היין', וגם תמוה למה הוכרח לזה בשה"ש שם ולא פירש כפשוטו 'טובים דודיך מיין ממש'. ונראה דהיה קשה לרש"י דאין דרך אשה להתענג כ"כ ביין עד שאומרת טובים דודיך מיין, ולזה תירץ דאין דוקא אלא כל סעודת עונג ושמחה נקראת ע"ש היין, וכן מוכח מאסתר שהיה בארמון מלכותה 'בית משתה היין' – וכי למה יהיה בארמון המלכה 'בית משתה יין' הרי אין זה דרך נשים, [ולכן לא הוכיח רש"י מהפסוקים במגילה דלעיל שהזמינה אסתר את אחשוורוש למשתה היין, דזה אפשר כפשוטו שהזמינה את המלך והמן להשקותם יין ממש כדרך הגברים, אבל הוכחתו מהמבואר במגילה שישבו ב'בית משתה היין' וזה תמוה לצורך מה בנו בארמון המלכה בית משתה יין] ומזה הוכיח רש"י דלשון 'משתה יין' אינו דוקא בשתיית יין אלא כל סעודת עונג ושמחה נקרא על שם היין.

עכ"פ מבואר דלשון 'משתה' אינו דוקא בשתיית יין, וא"כ שפיר אפשר דקס"ד דבעינן דוקא מאכלי מעדנים ולא משקה. [ואפשר דזהו מקור דברי רש"י דבעינן מיני 'מעדנים' למשלוח מנות, כי לא סגי בסעודה לכבוד היום, כמו בשבת ויו"ט, אלא בעינן 'משתה' סעודת עונג, ולזה בעינן מעדנים דייקא].

ואמר **רבי דוד ארנבורג** שעדיין צריך לברר דין שאר משקאות [חרפים ומתוקים] האם יוצאים בהם ידי חובת משלוח מנות. כי אפשר דדוקא יין דסעידי וגם הוי עיקר משתה היין כאמור משא"כ שאר משקאות. וצ"ע.

ורבי יעקב קויפמן נסתפק אם שולח ב' מיני יינות, אי חשיב ב' מינים, או שהמשקה חשיב מין בפנ"ע רק בייחס לאוכל, דאוכל ומשקה הוי ב' מינים, אבל ב' משקאות אין להם חשיבות כב' מינים שונים. וצ"ע בפוסקים.

טז. רבינו חננאל גרס באופ"א בגמרא: שלח ליה קיימת בנו רבינו ומתנות לאביונים, כלומר, נתינת אביונים נתת לי מנה אחת והיא הירך, הדר שלח ליה עגל וג' קנקני יין. והבנו בכוונתו שסובר שבשביל משלוח מנות בעינן מנה חשובה, ולכן אמר לו שלחת לי רק מנה אחת והיא הירך שהיה חשוב כמבואר בגמרא 'ירך של עגל תליתאי', משא"כ היין משמע שהיה פשוט, ולכן לא החשיבו למנה. ממילא הוי כאביונים ששולחים לו רק מנה אחת. [ולכא"ו משמע שגם למתנות לאביונים בעינן מנה חשובה, או דלישנא

בעלמא נקט שאין כאן ב' מנות הראויות למשלוח מנות וממילא הוי כאביון המקבל מנה אחת, אף דלקושטא דמילתא לגבי מתנות לאביונים יש כאן ב' מנות ראויות]. ולכן חזר ושלח לו עגל וג' קנקני יין.

ואמר **רבי יוני דהן** שלפי"ז מובן למה למשלוח מנות סגי לאיש אחד, כי המדובר במשלוח מנה גדולה וחשובה מאד, ואי אפשר לחייב לשלוח כך ליותר מאדם אחד. ולפי"ז דעת ר"ח דלא כהמהרש"א שהבאנו לעיל אות—שלמשלוח מנות סגי במנה כל דהוא, כיון שנותן ב' מנות.

ואמר **רבי יעקב קויפמן** ראייה עצומה לזה, מהא דאביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין החליפו סעודתם מפני עניותם, כמוש"כ הראשונים, ואי נימא דאפשר לשלוח מנות כל דהוא כמוש"כ מהרש"א א"כ למה לא היה יכול כל אחד לקחת מעט מתוך סעודתו ולשלוח לחבירו, ודוחק לומר שהיה להם בצמצום גדול כזה שאפילו מעט שבמעט לא היו יכולים לשלוח, וע"כ שצריך לשלוח מנה חשובה ולא סגי במעט מתוך סעודתו.

רבי דוד ארנבורג תמה איך נקבע שבבבוק יין אחד אינו חשוב וג' בבבוקי יין חשובים. [ורבי יעקב קויפמן הסתפק מה דין ב' בבבוקי יין, ומסתברא דכיון ששלח לו ג' בבבוקים, ס"ל שבפחות מזה לא מהני].

ואולי מכיון שמשלוח המנות כהכנה לסעודת פורים, ובסעודה חייב לשנות הרבה יין עד דלא ידע בין המן למרדכי, ממילא לסעודה זו אין חשוב בבבוק יין אחד למשלוח חשוב. ואולי נשמע מן הדא שצריך לשלוח מנה שלמה כשיעור אכילתה בסעודת היום, ולא סגי במעט יין מתוך שיעור השתיה בסעודת פורים.

ויש להוכיח כן, מהא דאביי בר אבין ורב חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו, ולכא' למה לא היו יכולים לקחת מעט מתוך הסעודה ולהביא לחבירו, וע"כ דבעינן שיעור סעודה שלימה מאותה מנה.

יז. הנה, בפשטות עגל וירך של עגל אינן שני מנות, שהרי בעגל ישנו גם ירך, ולכן שלח לו גם ג' קנקני יין שיהיה מנה חשובה. אלא שצריך עיון א"כ למה חזר ושלח לו גם את העגל, הלא כבר שלח לו ירך של עגל, והיה לו לשלוח רק ג' קנקני יין. [ואילולי דברי רבינו חננאל היינו מפרשים לפי גירסתו שהוא שלח לו 'קיימת בנו מתנות לאביונים' לא מצד דהוי מנה אחת אלא מצד גודל המנה שאינה חשובה דיה, וזה היה טענה על שתי המנות, ולכן שלח לו שוב את שתי המנות בכמות גדולה יותר 'עגל שלם וג' קנקני יין' אבל רבינו חננאל לא פירש כך את הגמרא, כנראה משום שהיה דחוק לו לומר שירך של עגל אינו חשוב מספיק למשלוח מנות].

והיה נראה להוכיח מזה שאי אפשר לצרף ב' משלוחי מנה אחת זה אחר זה, אלא צריך לשלוח שתייהן בבת אחת, ולכן מכיון שהיה צריך לחזור ולשלוח את ג' בקבוקי היין הוצרך גם לשלוח שוב הבשר.

אמנם **טען רבי דוד ארנבורג** שזה לא מסתבר שהרי החיוב על הגברא ליתן לחבירו ב' מנות ומה אכפת לן אם נתן שניהם בבת אחת או בזה אחר זה. ואכתי יש להסתפק אם המקבל אכל את המנה הראשונה, האם אפשר להוסיף את המנה השניה למרות שאינה מצטרפת אצל המקבל לשתי מנות.

ובאופן **א ביאר רבי יצחק פרישה** שהטעם ששלח שוב בשר ויין הוא משום שבמשלוח הקודם קיים מתנות לאביונים, משום שלא היה בה שיעור חשוב של מנות כדלעיל, והשתא ביקש לשלוח שוב בתורת משלוח מנות ולכן שלח ב' המנות מחדש.

יח. רבה שדר ליה למרי בר מר ביד אביי מלא טסקא דקשבא, ומלי כסא קמחא דאבשונא. אמר ליה אביי: השתא אמר מרי: אי חקלאה מלכא ליהוי - דיקולא מצואריה לא נחית. הדר שדר ליה איהו מלא טסקא דזנגבילא, ומלא כסא דפלפלתא אריכא. אמר אביי: השתא אמר מר: אנא שדרי ליה חוליא ואיהו שדר לי חורפא. אמר אביי: כי נפקי מבי מר הוה שבענא, כי מטאי להתם קריבו לי שיתין צעי דשיתין מיני קדירה, ואכלי בהו שיתין פלוגי. ובישולא בתרייתא הוו קרו ליה צלי קדר, ובעאי למיכס צעא אבתרה. אמר אביי: היינו דאמרי אינשי: כפין עניא ולא ידע. אי נמי: רוחא לבסימא שכיח.

לכא' אביי סבר שמשלוח מנות צריך להיות באופן חשוב כפי ערך הנותן, ולכן טען שאינו מתאים את המשלוח לפי ערך מעמדו. [ובמהרש"א כתב שכוונתו על הכמות הגדולה ששלח, כי אין דרך הנכבדים לשלוח מנה גדולה כזו. היינו כי התכלית להראות חיבה ולא לספק הסעודה, ולפי"ז אולי יש מקום להדר שלא לשלוח יותר מב' מינים ובזה כל המוסיף גורע. אמנם המהרש"א כתב שכל זה דרך בדיחותא, וצ"ע מנא ליה, דאין כאן חסרון באמת בצורת משלוח שלא בדרך כבוד].

אמנם לבסוף מרי בר מר החזיר דברים יקרים מאד אך חריפים, כאלו שאי אפשר לאכלם אלא מעט מעט כתיבול חריף. ואז הבין אביי מעלת משלוח רבו ששלח מתוק לעומת חריף, כי המתוק תמיד אפשר לאוכלו, וכמו שהמשיך אביי ותיאר איך אכל שישים מינים וכו' משום שרווחא לבסימא שכיח, ולכן שפיר דקדק רבה לשלוח מתוק בדווקא כי זה אפשר לאכול אף השבעים, משא"כ המאכלים היקרים והחריפים שאפילו הרעבים כמעט אין יכולים לאכול מהם.

יט. יש ללמוד מגמרא זו כמה חידושים במשלוח מנות:
א'. כל מין היה מונח בכלי אחר. וכן כתב בן איש חי להקפיד לחלק את המינים בכלים נפרדים. ואולי זהו זכר למשתה אחשוורוש כלים מכלים שונים, שהיו מיני כלים שונים ומשונים זה מזה.

ב'. זמן משלוח מנות בשעת הסעודה – ששולחים מתוך הסעודה זה לזה, שהרי כאשר הגיע אביי לבית מרי הגישו לו התבשילים ומיני הקדירה, משמע שהיה אז עת הסעודה. ג'. שפת אמת כתב שהידור הוא להחזיר משלוח מנות שלא מאתו מין ששלח לו, כדי שיהיה לכל אחד ממינים שונים. וכנראה זהו חלק מצורת המשתה, להתענג במינים ממינים שונים, ובכל מנה לטעום מעט. כמוש"כ המהרש"א שדרך לשלוח ב' מנות מועטות – מנה כל דהוא.

ד'. אפשר לשלוח תבלינים חריפים הגם שרק מעט מהם אפשר לאכלם בסעודה. וגם אינן מנה בפני עצמה.
ועוד צריך לעיין בכל זה.

כ. המהרש"א שם כתב די"ל 'בדרך בדיחותא' שהיו הצלחות עשויות מבלילות צוקר והיה אפשר לאכלם, [פשוט לשונו משמע שהמהרש"א מפרש זאת בדרך בדיחותא, וצ"ע למה יפרש בדרך בדיחותא, ואולי המהרש"א כתב זאת בפורים וכשם שכתב לעיל שאביי דיבר בדרך בדיחותא כך גם הוא פירש בדרך בדיחותא. או י"ל דהלשון מגומגם קצת וכוונתו שאביי אמר זאת בדרך בדיחותא על אשר היו הצלחות עשויות מצוקר וכו'].

ואמר רבי אברהמשה רוט שנראה דלא דבר ריק הוא שהיו הצלחות מצוקר [או דבש נקרא כבזמנא], שהרי כל המאכלים שם היו מתוקים, כדאמר אביי, וכנראה זהו עניינו של יום שיהיה 'בסים' לשון מתיקות ותענוגים, כי אין המצוה היא 'סעודה' כמו בשאר ימים טובים אלא 'משתה' היינו סעודת תענוג, כמוש"כ רש"י שהמשלוח מנות צריך להיות 'מעדנים', ולכן המאכלים כולם מתיקות ותענוג, עד אשר אפילו הצלחות היו עשויות מצוקר ודבש מתוק.
ואולי זהו המקור ששולחים במשלוחי מנות ממתקים ומעדנים ולא מנות סעודה.

בדעת הב"ח שצריך לשלוח מנות לרעהו הטוב
כב. דעת הב"ח שצריך לשלוח מנות לרעהו הטוב, ולא לאיש בעלמא, ולכן תיקנו ב'
מנות לאיש אחד, כי קשה למצוא ב' ריעים טובים לאדם אחד, כדאמרו וקנה לך חבר.
עכ"ד הב"ח.

ולפי"ז הסתפק **רבי יעקב טייכמאן** במי שאין לו חברים, [והוסיף שיש היום אנשים
חכמים ונבונים שבעקבות תסמונת מסויימת שיש להם, האם צריך לבקש ולחזור
אחריהם כדי שיהיה לו במה לקיים מצות משלוח מנות לריעים.
ורבי דוד ארנבורג אמר שאולי לכן הזכיר הב"ח את דברי חז"ל 'קנה לך חבר', כדי
לומר שמי שבאמת אין לו חברים צריך לקנות אותם.

כג. **ושאל רבי יעקב טייכמאן** מה דין מי שהוא בחרם שהטילו עליו בית דין, שכל
הצורה היא שהוא מורחק ומנודה, האם שייך שיתן מנות לריעים להראות אחווה.
ורבי שלמה הלפרין טען שמה שהוא בנידוי אינו אומר שהוא מצווה שלא יהיו לו
ריעים וידידים. ויכול לשלוח מנות ע"י שליח שיצווה עליו ליתן את המנות לרעהו.

כד. הנה, ידוע שיש ב' טעמים במצוות משלוח מנות, הא' לצורך סעודת פורים
(תרו"ד), והיינו שיהיה לכא"א מנות רבות ומגוונות למשתה פורים כדי המלך הב'
להרבות אהבה ואחווה כנגד מפוזר ומפורד. ומש"כ הב"ח לשלוח לרעהו הטוב הוא
משום דס"ל דטעם המצוה לאהבה ואחווה כמבואר בדבריו.
אמנם באמת דקדק **רבי דוד ארנבורג** שבאמת יש כאן ג' טעמים שונים, כי בב"ח הזכיר
ב' עניינים 'להרבות אהבה ואחווה, ולשוש ולשמוח עם רעיו ואוהביו', ואלו באמת ב'
עניינים – בשביל לתקן הפירוד ובשביל לשוש ולשמוח.

כה. **חקר רבי מוטי זולברג** מה הדין מי שרעהו הטוב פרוז והוא מוקף, איך ישלח לו
משלוח מנות לדעת הב"ח.

וטען רבי יצחק פרשה דכיון שלדעת הב"ח בודאי אין החיוב משום סעודת פורים אלא
משום להרבות אהבה ואחווה, א"כ לשיטתו פשיטא שלא אכפת לך אם שולח לחבר
פרוז ביום ט"ו, מכיון שסו"ס הרבה אהבה ואחווה בישראל.

אכן **רבי דוד ארנבורג טען** לפי דבריו לעיל – שאין כאן רק ריבוי אהבה ואחווה אלא
צורת שמחה לשוש ולשמוח עם ידידיו וחבריו, דאפשר דזה אינו שייך במי שאינו בכלל
השמחה, כי הוא פרוז וכבר חגג אתמול שמחת הפורים.

כו. **אמר רבי דוד ארנבורג שראה בכתבי ידידו רבי משה נמבורג שליט"א** שהגר"מ שטרנבוך שליט"א בתשובות והנהגות (ח"ג רלו) כתב שאי אפשר לצאת ידי חובה במשלוח מנות מאח לאח או בן לאביו משום שכל יסוד משלוח מנות הוא לקרב איש לרעהו אבל הוריו ואחיו קרובים ועומדים אליו ואין שייך לקיים בהם המצוה דאיש לרעהו, ע"ש.

אמנם – **העיר רבי שלמה הלפרין** - שבגמרא במגילה שם מבואר שאב"י בר אבין ור' חנינא בר אבין שלחו מנות זה לזה, ולכא' היו אחים שהרי שניהם 'בר אבין', ואפילו הכי שלחו מנות זה לזה.

ובאמת בשפת אמת שם כתב דשניהם היו אחים והיו אוכלים אצל אביהם אבין, ובשעת הסעודה היו מחליפים המנות כדי לצאת יד"ח משלוח מנות, עיין שם.

אמנם **אמר רבי אברהם משה רוט** להביא קצת ראייה לדברי הגרמ"ש מדעת הב"ח שב' חברים האוכלים יחד בסעודת פורים פטורים שניהם ממשלוח מנות [בין המארח ובין האורח] כיון שהרבו אחוה ושלום בין איש לרעהו ע"ש. ולכא' תמוה א"כ באיזה אופן חייב אדם במשלוח מנות, הרי לעולם אוכל הוא עם בני ביתו וקרוביו, וכי איירי דוקא באוכל יחידי, אתמהה. ועל כרחק שבהוריו ואשתו ובניו וכו' אין יכול לקיים משלוח מנות ולכן צריך לשלוח גם לרעהו ב' מנות, א"כ אכל רעהו עמו בסעודה מלבד בני ביתו.

אך **אמר רבי יצחק פרישה** שיש לדחות דאפשר דהב"ח לשיטתו לעיל שלמשלוח מנות בעינן דוקא רעהו הטוב, וכתב הב"ח שבקושי נמצא לאדם ריע אחד כזה, כמו שאמרו 'קנה לך חבר', ע"ש, וא"כ לא קשה מידי דאף כשאוכל עם בני ביתו עדיין חייב לשלוח מנות לרעהו הטוב אם לא אכל עמו. (ולשיטתו מסתברים דברי הגרמ"ש שאף שאהבת אשתו והוריו ואחיו גדולה ועצומה יותר, מ"מ אינם בכלל 'רעהו הטוב' שזו בחינה אחרת), אבל לפי מה שכתבו הפוסקים לשלוח מנות לכל 'רעהו', א"כ אף אחיו בכלל זה.

כו. **חקר רבי שלמה נדלר** דהנה יש ג' מיני ריעים לאדם: א' רעהו הטוב שהוא רגיל באהבתו, ב' רעהו הטוב שבמשך השנים נתרחקו מעט זה מזה עקב מרחק מגוריהם וטרדות החיים וכו', ג' רעהו שגבה טורא בינייהו והתעוררה מריבה ביניהם חלילה.

ויש לדון איזה מהם מהודר יותר למשלוח מנות, ולכא' תלוי בג' הטעמים שהביא **רבי דוד ארנבורג**:

אם הטעם בשביל לתקן 'מפוזר ומפורד' אפשר שריע ג' הוא המהודר, להשלים עם שונאיו ולהשרות השלום והאהבה בישראל. אמנם – **הוסיף רבי שלמה נדלר** – בריע

כזה דוחק לומר שמקיימים 'רעהו' לדעת הב"ח, וגם מצוי הדבר שמשלוח כזה משיג מטרה הפוכה, מעורר יותר מדנים, כי השונא משיב את המשלוח למשלח ואינו רוצה לקבל ממנו. עיין בסמוך עוד בזה. אך עכ"פ ריע ב' הוא מהודר, כי מרבה ומוסיף שלום ואחדות בין ריעיו.

משא"כ אם הטעם לחגוג ולשוש עם אוהביו בזה מסתבר טפי שכל שהוא אוהבו הקרוב אליו הוא מהודר טפי מרעהו שנתרחק ממנו.

כח. לגבי משלוח מנות לשונאו כדי לפייסו ולהשכין שלום ביניהם, הוסיף רבי שלמה נדלר שהכתוב אומר במשלי 'אם רעב שונאך האכילהו לחם, ואם צמא השקהו מים, כי גחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך' ופירש המצודות שם: "במה שתאכיל אותו ייצר לו כאלו שאבת מהיקוד גחלים לתת על ראשו, כי יבוש מאוד על אשר תגמול לו טובה על הרעה, ועם כי תחשוב זה לנקמה מ"מ ישלם לך ה' שכר צדקה".
הרי שאף שזה יכול להצר לשונאו מ"מ יש בזה שכר טובה, כי סו"ס מחליש המריבה בזה. אך לעניין משלוח מנות מסתברא שבזה אינו יוצא יד"ח.

כט. **רבי יוני דהן** עורר לפי הנ"ל שהרבה פעמים מקבל המשלוח 'נלחץ' מהמשלוח הגדול שהוא מקבל, כי מרגיש צורך להשיב במידה שמדדו לו, ואין כאן ריבוי אהבה אלא תוספת תחרות וקנאה חלילה.

ל. **והראה רבי אברהם משה רוט** שבט"ז כתב הטעם שרש"י לא פירש כהראשונים שאב"י בר אבין ורבי חנינא בר אבין החליפו סעודתם באותו שנה, משום דא"כ זה נראה כהלוואה ותשלום, ואין כאן משלוח מנות.

ולפי"ז יש לחשוש באמת בצורה הנהוגה כיום שהנותן מנות עומד ומצפה לקבל 'תמורתו'... והרי זו צורת 'החלפה' שאינה מועילה לדעת רש"י. וגם למאי דקיי"ל כשאר הראשונים, הרי לשון הרמב"ם והשו"ע הוא 'מי שאין לו' יכול להחליף סעודתו עם חברו, משמע שאין זה ראוי לכתחילה רק למי שאין לו, ולכאן' היינו משום דהוי כתשלום על מה ששולח. וא"כ יש להיזהר בזמנינו שלא 'להחליף' מנות זה עם זה.

לא. **ועורר רבי יוני דהן** מצד אחר, שהרי לדעת התרוה"ד הטעם במשלוח מנות בשביל להספיק צורכי הסעודה לכל אחד, וביאר החתם סופר בהגהותיו שאע"פ ששולחים גם לריעים שאינם עניים היינו בשביל שלא לבייש את מי שאין לו (ועיין לעיל שביארנו באופ"א אילולי דבריו שהוא בשביל שכל אחד יאכל מינים רבים ומגוונים דרך משתה), וא"כ אם המנהג הוא שהמקבל משלוח מנות משיב בחזרה – ומסתמא אפשר אף לתבוע

על זה בב"ד כדין שושבינין וצ"ע – א"כ איך הצלנו בזה את מי שאין לו, אדרבה, עי"ז מי שאין לו יצטער מאד שהוא צריך להשיב על המשלוח ואין לו מה להשיב, וכדי בזיון וקצף...

לב. אמנם הרי בגמ' גבי אביי ומרי בר מר מבואר שהביא אביי משלוח מנות מרבה למרי והוא החזיר בחזרה, ולא זו בלבד אלא השווה אביי בין מה שנתן למה שקיבל ואמר 'השתא אמר מר אנא שדר ליה חוליא ואיהו שדר חורפא'. ומוכח מכל זה דכל שלא התנו מראש שיהיה זה בצורת החלפה, כמו בעניים שאין להם מה לאכול אם לא יחליפו זה עם זה, אין בכך שום חסרון מה שרגילים לשלוח ולהשיב זה על מנתו של זה דרך אהבה וחיבה. ועוד צ"ע בזה.

שאל רבי שלמה הלפרין לפמש"כ הב"ח לשלוח דוקא לרעהו הטוב, א"כ למה נהגו לאחר סעודת פורים לעת ערב, וביאר התרומת הדשן שהוא משום שעסוקים במשלוח מנות כל היום, והא אינו שולח אלא לרעהו הקרוב ביותר.

ורבי מרדכי זולברג אמר שאולי מחמירים וחוששים בהרבה ריעים וידידים שמא הם הם 'רעהו הטוב', ולכן מסלסלים בזה בריבוי משלוחים לריעים.

ואמר רבי מרדכי זולברג שאולי זהו שכתב הרמב"ם 'וכל המרבה לריעים משובח' כדי שמתוך כך יהיה ביניהם גם 'רעהו הטוב ביותר'.

בעניין ב' מינים

לג. הנה, מה שצריך מינים שונים זה מזה, ולא אותו מין ממש, לא נתבאר להדיא בש"ס ובטוש"ע.

וברמב"ם הלשון 'חייב אדם לשלוח לחבירו שתי מנות של בשר או שני מיני תבשיל או שני מיני אוכלין לחבירו' ומשמע שצריך שיהיו שני מינים. אכן זהו הנוסח לאחר שינויי מהדורת פרנקל עפ"י כת"י, ולפי נוסח זה הקשנו לעיל אות – למה לא כתב הרמב"ם גבי בשר 'שתי מיני מנות של בשר'.

אך הנוסח שהיה לפני הפוסקים הוא 'שתי מנות של בשר או של מיני תבשיל' וכך העתיק בשולחן ערוך ולפי"ז כלל לא שמענו שצריך שיהיו ב' מינים שונים.

לד. אכן **העיר רבי שלמה נדלר** שאם אין כאן ב' מינים שונים, קצת קשה להבין הטעם במצוה זו, שיהיה עדיף לחלק כל מנה לב' חלקים ולא להביאה כמנה אחת. אין בזה כ"כ טעם. משא"כ כאשר מוסיף בריבוי המינים הרי משבח בזה את המשלוח כמובן.

לה.

אמר רבי שמעון משי זהב שהנשים רגילות לומר שבשביל משלוח מנות צריך שיהיו מינים המחוייבים בברכות שונות זה מזה, כגון מזונות ושהכל, וכדומה, כדי שייחשבו כב' מינים שונים.

ואולי הטעם כי בזה שצריך לברך בנפרד משוי ליה כמנה בפני עצמה, משא"כ אם מברך ברכה אחת ואוכל הכל יחד, יש להחשיב כמנה אחת.

לו. ובבן איש חי כתב שצריך לשלוח כל מנה בכלי בפני עצמו, כדי שלא ייחשב הכל כמנה אחת. ואמר רבי אברהם משה רוט שיש לדקדק כן בגמרא שתיארה את הכלים שנתנו בהם את המנות 'שק' של תמרים, 'שק' של זנגביל, 'מלא כסא' פלפלתא אריכתא, וכדומה, ולכא' מאי נפק"מ בזה, אולי להראות שכל מנה נמצאת בתוך כלי קיבול בפני עצמה.

לז. אמנם ראינו באר היטב שנסתפק במי ששלח לחבירו דג וביצה שעליו או פת ופניו טוחות בקרקע [ביאר רבי יעקב טייכמן שכוונתו שלגבי עירוב תבשילין די בזה] אם יוצא משום ב' מינים.

ואמר רבי אברהם משה רוט שאפשר שמזה נהגו לשלוח 'אוזן המן' בפורים, שהוא בצק ממולא בפרג, ויש בו ב' מינים. וכן שאר מיני ממולאים שנהגו בהם בפורים אפשר שהוא מטעם זה שהוא כולל ב' מינים יחדיו.

לח. ורבי **שמעון משי זהב** הסתפק לפי"ז בפרליני שוקולד ממולאים אם אפשר לקיים בזה ב' מינים. והנה, בדרך כלל ממלאים הפרלינים במחית שוקולד, ובזה פשוט זהכל נחשב מין אחד, אבל **הסתפק רבי שמעון משי זהב** בפרלינים המיוחדים [שהוא מומחה בעשייתם במקצועו כשף-קונדיטור] שהם ממולאים במחית פירות, דבזה לכא' הוי כדג וביצה שעליו או כאוזן המן ממולא פרג וכדומה.

אך **צייד רבי שמעון משי זהב** שמכיון שהפרלינים סגורים מכל צדדיהם, ואין מרגיש במילוי אלא בשעת האכילה אי אפשר להחשיבם כב' מינים. משא"כ בדג וביצה שעליו שניכר ונראה שיש כאן ב' מינים.

אמנם **אמר רבי יעקב קויפמן** שעדיין יש להסתפק בשולח ב' מיני פרלינים, א' ממולא פסיפלורה והשני ממולא אננס, וכדומה, דאולי הוי כשני מינים שונים, בפרט שהקונדיטור עושה כל אחד בצורה אחרת בשביל להבדיל ביניהם, וצ"ע להגדיר חילוקי המינים.

ספיקות בעניין חייב איניש לבסומי בפוריא

לט. כתב השפת אמת שאין הכוונה שיש מצוה לא לדעת בין ארור המן לברוך מרדכי אלא זהו שיעור המצוה, דעד כאן חייב לשתות, ומשהגיע לשיעור זה כבר פטור מלהוסיף על שתייתו. ומפורסם כע"ז בשם הגרי"ס. ולפי"ז מי שיכול לשתות דרך שמחה במשך כל הסעודה בלא להגיע לידי לא ידע בין ארור המן וכו' אין בכך שום חסרון, כי אין כאן תכלית המצוה אלא שיעור החיוב. והיא קולא נפלאה וגדולה.

ואמר רבי אברהם משה רוט שלפי"ז שטועים אותם המקדימים להשתכר מייד משום 'ורזים מקדימים למצוות', משום שאין המצוה להגיע לידי 'לא ידע בין ארור המן' אלא זהו שיעור המצוה, דעד כאן מחוייב לשתות, ואין שום טעם להקדים השכרות משום זריזין מקדימין.

מ. יש לחקור חקירה יסודית האם השתיה היא מצוה בפני עצמה, או שהיא מכלל מצות הסעודה והשמחה הכללית.

ונפק"מ במי שמזיק לו היין לבריאותו האם צריך להתאמץ לשתות כמו בליל הסדר, או שמכיון שלדידיה אינו שמחה א"צ לשתות.

ואמר רבי יעקב טייכמאן להוכיח מהא דאמרינן בערבי פסחים שרבי יהודה בר אילעי היה כואב בראשו מליל הסדר עד עצרת מחמת ד' כוסות, ולמה לא כאב ראשו מפורים ואילך וע"כ שמי שמתייסר אינו צריך לשתות בפורים. ושו"ר שכיון בראיה זו לדברי שערי תשובה סק"ב.

אמנם **טען רבי דוד ארנבורג** שזה י"ל משום שלא חייבוהו להזיק גופו בשביל מצוה זו, אבל עדיין מי שאין היין מזיק לו אלא שמטבעו הוא סולד מטעם היין, צריך בפורים להשתדל ולהתאמץ לשתות, כי אין המצוה משום שמחה אלא עצם השתיה היא זכר לגם כמוש"כ הביאור הלכה שבזה מזכיר את משתה אחשוורוש ומשתה אסתר.

מא. **ואמר רבי שלמה נדלר** שיש אנשים שכאשר הם שותיים לשכרה זה מעורר אצלם בכיה רבה על מצבם הרוחני וגעגועים רבים לדעת כל התורה וכו' וכו', מי כעמך ישראל הניכרים בכוסם, ויש לדון אם יש מצוה בשכרות כזו.

ואמר רבי שלמה נדלר דזה תלוי לכאן' בחקירה הנ"ל דאם הוא משום שמחה הרי אין כאן שמחה אלא צער וכמיהה, אך אם היא מצוה בפני עצמה בעצם מעשה השתיה י"ל דחייב בכל גווני.

מב. יש להסתפק האם נשים חייבות במצות 'לבסומי בפורי'א'. וגם זה תלוי לכאן' בהנ"ל דאם הוא משום שמחה אין דרך נשים לשמוח ביין אך אם זהו מצוה מסויימת לערוך משתה זכר לניסים שארעו על ידי משתה, הלא היה זה על ידי משתה הנשים, אם משתה ושתי ואם משתה שעשתה אסתר.

מג. יש לדון על השוטה יין קודם הסעודה ומשתכר עד דלא ידע, הולך לישון, וקם אח"כ לסעוד את סעודת הפורים. האם מקיים בזה המצוה, או שמצות השתיה היא חלק מצורת הסעודה ואינה מצוה בפני עצמה.

ואמר רבי דוד ארנבורג לדקדק מלשון הטור שכתב 'מצוה להרבות בסעודת פורים, וצריך שישתכר עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, ואם אכל בלילה לא יצא' ולכאן' על מה קאי תיבות 'ואם אכל בלילה לא יצא', בהכרח הוא חוזר לעניין סעודת פורים, ואיך נכנס באמצע עניין השכרות עד דלא ידע.

ובהכרח דהכי פירושו – מצוה להרבות בסעודת פורים, **ובשביל זה** צריך שישתכר עד שלא ידע וכו', ואם אכל בלילה לא יצא'.

ואמר רבי אברהם משה רוט שכן מדוקדק בבית יוסף שעל דברי הטור הללו 'מצוה להרבות בסעודת פורים וצריך שישתכר עד שלא ידע כו' הביא מקור מדברי רבא דחייב איניש לבסומי בפורי'א, ולא הזכיר שום מקור לתחילת דברי הטור שמצוה להרבות בסעודת פורים ועל כרחך שזהו עצמו הריבוי בסעודה ומשתה מה ששוטה כ"כ עד שמשתכר ואינו יודע בין המן למרדכי.

מד. וכן מבואר ברמב"ם שכתב "כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושוטה יין עד שישתכר וירדם בשכרות" הרי ששתיית היין היא מכלל צורת הסעודה.

מה. לפי"ז **העיר רבי יוני דהן** דמה שכתב 'עד שישתכר וירדם בשכרות' אין הכוונה שילך לחדרו לישון ויעזוב שמחת המשתה, דמה טעם יש בזה. אלא הכוונה שבעודו מיסב על המיטות הכלולות בחדר המשתה הוא מתנמנם מעונג ושכרות. והרי אצל אחשורוש היה המשתה מאה ושמונים יום ובודאי היו מנומנמים והולכים על מיטות זהב וכסף.

מו. **והוסיף רבי יעקב טייכמאן** שבגמרא מבואר שהשותה יותר מרביעית הרי מעט שינה אינה מפיגה את שכרותו אלא אדרבה מוסיפה על שכרותו. וא"כ זהו עצמו צורת השמחה ששותה הרבה ואח"כ נרדם מעט על השולחן ועי"ז רק מוסיף עוד שכרות ושמחה.

מז. יש להסתפק לפני מנהג האשכנזים האוכלים לעת ערב ורוב הסעודה בלילה, האם צריך להקפיד שישתכר עד דלא ידע מבעוד יום או יכול לעשותו לקראת סוף הסעודה כנהוג. וזה תלוי בהנ"ל דאם הוא חלק ממצות הסעודה, א"כ כיון שכל הסעודה נקראת ע"ש תחילתה ומקיים בה מצות סעודת פורים, והשכרות הינו חלק מהסעודה שפיר דמי, אבל אם יש כאן מצוה בפני עצמה להשתכר בפורים עד דלא ידע, א"כ מה יוסיף לן שהסעודה החלה מבעוד יום סוף את השכרות לא קיים מבעוד יום, וכמו שאם ישלח מנות או מתנות לאביונים בשעת הסעודה לאחר הערב לא יצא ידי חובתו.

מח. בעל המאור הביא דברי רבינו אפרים שהגמרא חזרה בה מדינא דחייב איניש לבסומי בפוריא ממעשה דרבה ורב זירא, דקם רבה שחטיה לרב זירא. **והקשה רבי אברהם משה רוט** א"כ למה לשנה הבאה לא רצה רב זירא לאכול עמו, הא מחמת מעשה שהיה שנה שעברה הסיקו שאין לשתות עד דלא ידע.

ותירץ רבי שלמה הלפרין שאין כוונת הגמ' שממעשה זה עצמו יש להוכיח דלא כרבא, דהא רבא תלמידו של רבה הוי ובודאי ידע ממעשה זה ואפילו הכי אמר את דבריו, אלא כוונת רבינו אפרים שרב אשי שסידר הגמרא סידר הקדים דברי התלמיד רבא למעשה דרבה רבו, כדי לרמז לנו דלית הלכתא כרבא לפי שיכול להביא לידי סכנה כמעשה דרבה ורב זירא.

מט. הב"י הביא מארחות חיים שאין להשתכר אלא לשתות יותר מלימודו. **וביאר רבי שלמה הלפרין** שבכל יו"ט ליכא חיוב לשתות 'יותר מלימודו', אלא אם רגיל לשתות בכל יום יוצא בזה גם ביו"ט, לפי שהתכלית היא שמחת הלב ומאי אכפת לן שגם בכל

יום הוא שמח, אבל בפורים המצוה היא 'משתה' ולזה צריך שיהיה יותר מהרגיל דאל"ה לאו שם 'משתה' עלה.

ג. **ורבי יעקב טייכמאן** נסתפק בשיכור הרגיל לשתות עד דלא ידע בכל יום מימות השנה, האם צריך להוסיף ולשתות בפורים יותר מזה, או דאם קיים עד דלא ידע בודאי שפיר דמי.

נא. **רבי אברהם משה רוט אמר** לעורר שהנהגים להשתכר מיד עם תחילת הסעודה או אף קודם לה, מפסידים את עיקר מצות הסעודה במיני מטעמים רבים. ולשון הרמב"ם הוא 'שיתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו' והוא שיעור גדול בריבוי ונוי הסעודה. וגם בגמרא מצאנו כמה היו מסלסלים לאכול עוד ועוד, כמו שאמר אביי רווחא לבסימא שכיח, או כפין עניא ולא ידע, שהיה עני ומשתוקק לקיים מצות הסעודה ולכן היה רעב לזה עוד ועוד, או שהיה לו המצוה מתוקה כל כך שהיה לו מקום לזה במעיו. והגר"א הביא מעשה דאביי כמקור להא דמצוה להרבות בסעודת פורים. ולעיל ביארנו דזה עיקר עניין משלוח מנות להתרוה"ד שלכל אחד ואחד יהיו מינים רבים ומגוונים לסעודת פורים.

וא"כ מי שמיד משתכר ואינו טועם כלום כמעט מריבוי המינים והמעדנים בסעודה, ביטל מצוה חביבה מדברי קבלה.

גב. **רבי יעקב טייכמאן** הסתפק בלשון הרמב"ם הנ"ל 'יתקן לו סעודה נאה' מהי צורת תיקון סעודה, אם צריך שיהיה דווקא על השולחן ערוך כו'. ומצוי שהבחורים האוספים מעות לצדקה מסתובבים אנה ואנה וטועמים מכל הבתים זעיר כאן זעיר שם, ויש לעיין אם אפשר לקיים סעודת פורים בעודו בהליכתו ברחוב. או שאף שיכול לקיים בזה אכילה וכן שמחה, אך אין זו סעודה ובוודאי אין כאן 'משתה'.

וכן הסתפק **רבי יעקב טייכמאן** במי שאוכל מיני מטעמים שוקולדים וכו' ושותה יינות ומשקאות חריפים וכו', האם מקיים בזה סעודה. והאם יכול להמשיך זאת לתוך הלילה ויחשב בתר תחילתו בפורים או שדוקא בנטל ידיו אמרינן דאזלינן בתר תחילתו.
